

LUCIAN BLAGA ȘI CORESPONDENȚII SĂI GERMANI. CERCUL ELVEȚIAN (I)*

Mihaela Pappu

Motto: *Domnul Blaga lasă impresia de nezdruncinat că posedă un ochi miraculos – Si fractus illabatur orbis impavidum ferient ruinae¹ –, intersecție a zărilor infinitului coborâte în finitudine.
Ochi al lumii, te salut!*

Când scrutează, „aura privirii” sale dă senzația că nu percepe numai suprafața lucrurilor, ci că ar îmbrățișa, într-o viziune primordială, tot ceea ce ține de „aură” (Contra-exemplu intuitiv la aserțiunea nietzscheeană – „Cum să fie cu putință ca, în actul de contemplare a ființei, subiectul cunoscător, înzestrat doar cu capacitățile senzoriale ale văzului, să treacă de înțelegerea cauzelor imediate ale stării lucrurilor?”). [Ernst Kessler către Hugo Marti, datat 3 aprilie 1931]².

Prezentul capitol înmănunchează corespondența Fondului Blaga din arhivele Muzeului Național al Literaturii Române (MLR, simbol de identificare a provenienței manuscrisului), în funcție de limba de redactare a documentului, însă materialul epistolar compozit pretinde, pentru facilitarea accesului, și o defalcare după criteriul tematic al mesajului transmis de corespondenții, așezați în ordine alfabetică, în timp ce scrisorile din sursa aceluiași expeditor urmează a fi listate în ordine cronologică.

Ariile tematice ale epistolarelor ar acoperi:

- A. Activitatea lui L. Blaga în calitate de mediator între spațiul cultural românesc și cel germanic, cu două centre de interes – **Cercul elvețian** (1. Bernische Kunstgesellschaft <președinte>, 2. Madame Boucher-Rey, 3. Gian Bundi, 4. Walter Ebersold, 5. Alfred Fankhauser, 6. Hermann Hauswirth, 7. Rudolf R. Junghanns, 8. M. Kantorowicz, 9. Oskar Lüthy,

* Corespondența germană din Fondul „Lucian Blaga” (Mlr).

¹ „Când se sfărtecă globul pământesc, sfărâmăturile sale cad asupra celui neînfricat”, Horațiu, *Carmina*, III, 3, 7, citat în limba latină, în orig., apud ediția W. Binder (1855), Stuttgart, Hoffmann'sche Verlags-Buchh.

² Scrisoarea lui Ernst Kessler către Hugo Marti, aflată în Arhiva familiei Blaga, a fost reprodusă de Dorli Blaga în Blaga-Brediceanu, C.(2008), *Jurnale. 1919; 1936-1939; 1939-1940; 1959-1960*, Dorli Blaga (ed.), Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, p. 75. Traducerea fragmentelor germane, cu excepția manuscriselor provenite din Arhiva particulară Blaga, se datorează lui Vlad-Ion Pappu.

10. Hugo Marti, 11. Alfred Märkel, 12. Karl Lustig Prean, 13. Samuel Singer, 14. Arnold H. Schwengeler, 15. Oskar Wälterlin) și **Cercul minoritar** (1. Oszkár Bard, 2. Egon Horjeth, 3. Gust Ongyerth, 4. Hermann Roth, 5. Erwin Wittstock, 6. Heinrich Zillich) al intelectualilor de expresie germană (saxoni, suabi sau maghiari), trăitori în provinciile românești.
- B. Relațiile cu formatorii de opinie, specifice muncii diplomatice de propagandă politică și culturală, cu nuclee în **Germania** (1. Archiv für Geschichte der Philosophie <Arthur Stein>, 2. I.M. Eucken, 3. V. von Hagen, 4. W. Seyferth), **Austria** (1. Maria Baumgartner, 2. Buner, 3. Burgtheater <Kauerics>, 4. Lyonel Dunin, 5. Marschall <editor>, 6. Hans Müller, 7. K. E. Rotter, 8. Herbert Schneider, 9. Hugo Ullrich) și **Cehoslovacia** (Victor Wittner).
- C. Legăturile cu lumea teatrului (1. I.M.Daniel, 2. Thea Maria Lenz, 3. Dusza Szara).

Întrucât problematica de la punctele B și C nu se epuizează odată cu prezentarea documentelor epistolare redactate în germană, aceasta va fi întregită cu corespondența din limba română aferentă tematicii respective, în cadrul capitolelor ce le sunt consacrate.

A. Lucian Blaga – mediator cultural

Cercul elvețian

Corespondența elvețiană de interes cultural a lui L. Blaga, cu excepția epistolei primite de la A. Märkel în 1921, este grupată în perioada primului său mandat de atașat de presă la Legația Română din Berna (1 aprilie 1928–1 noiembrie 1932), în timp ce o mică parte a corespondențelor cunoscuți din această primă perioadă vor continua legătura epistolară și pe durata celui de-al doilea mandat, desfășurat între 1 februarie 1937–29 decembrie 1937³.

Interesul principal al diplomației române era îndreptat către dezbaterile din cadrul Ligii Națiunilor, deservite de misiunea de la Geneva, iar preocuparea pentru Elveția – rezervată Legației din Berna, unde activa Blaga – se rezuma la statutul acesteia de țară-gazdă a organizației, constituind prin urmare o prioritate de ordin secundar.

În ordinea priorităților enunțate, Elveția ca atare era un spațiu de manevră diplomatică – un *Hinterland* al Genevei –, în care accentul cădea asupra contra-propagandei la revizionismul maghiar și la revendicările de ordin patrimonial ale Status-ului catolic din Transilvania, beneficiare ale puternicului sprijin oferit de

³ Deși este numit subsecretar de stat la MAS în 29 decembrie 1937, odată cu instalarea Cabinetului Goga-Cuza, el mai figurează încă până la 8 ianuarie 1938 în organigrama Legației din Berna.

către Sf. Scaun, revendicări ce tindeau să anuleze reforma agrară din 1921 și posesia *de facto* a statului român asupra teritoriului provinciei.

Cântărind cu luciditate îndatoririle de serviciu, Blaga a înaintat, încă din 1928, câteva propuneri privind atribuțiile funcționarilor de presă atașați reprezentanțelor diplomatice ale Regatului României, propuneri întâmpinate favorabil și însușite de către Ministerul Afacerilor Străine (MAS) care, pe baza lor, reglementează statutul atașatilor de presă. Pe scurt, Blaga sugera evaluarea țării-gazdă, în funcție de atitudinea și interesele acesteia față de țara noastră, decelând trei categorii distincte: ostile, neutre sau favorabile (Elveția era văzută ca făcând parte din categoria secundă, *rezervată, dar corectă* în aprecieri). De asemenea, mai propunea instituirea, în activitatea funcționarilor de presă, a practicii de a da publicității replici scurte și oportune, prin intermediul mass-mediei locale, pentru a contracara atacurile de presă, ce lezau interesele României. O altă modalitate propusă se referea la cultivarea ziariștilor și formatorilor de opinie din țara-gazdă, în vederea promovării eficiente a propagandei românești pe aceste canale, fără a neglija constituirea unui *lobby* în sânul clasei politice locale.

Un loc aparte în această schemă de „infiltrare” îl va ocupa propaganda culturală în care Blaga va excela, depunând eforturi notabile, sabotate – din păcate – de lipsa de viziune și dezinteresul manifestat de către elita politică din țară. Un exemplu grăitor, în acest sens, îl constituie inițiativa de a se înlesni participarea la festivitățile de la Alba Iulia din 1 decembrie 1928 – la împlinirea unui deceniu de la reîntregirea României – a unei serii impresionante de personalități culturale de talie europeană, precum G.B. Shaw, H.G. Wells, G.K. Chesterton, Th. Mann, Alfred Döblin, Paul Valéry, M. de Unamuno, L. Pirandello, G. Papini etc. Lăudabila sa inițiativă a fost literalmente persiflată⁴ prin decizia guvernamentală de a se subfinanța manifestarea, ducând – în anul în care N. Titulescu câștigase procesul „optanților” – la înjghebură a unei adunări locale, de mică anvergură, cu efect izolaționist pe plan internațional.

În ceea ce privește propaganda culturală întreprinsă în Elveția, Blaga imaginează o metodă extrem de eficientă, aceea de a atrage intelectualitatea locală într-o colaborare transculturală, vizând atât promovarea culturii române în Elveția, cât și a *Intelligentsi*-ei helvetice în România, pe baza unor atent elaborate programe de schimburi culturale, de conferințe, concerte, emisiuni radiofonice sau, prin publicarea în presa culturală, a unor grupaje de traduceri din texte literare ori de articole informative cu caracter generic.

Își va deschide, în acest context, o serie de relații profesionale, unele transformate cu timpul în legături personale, chiar de familie, cu jurnaliști, etnologi, universitari și scriitori elvețieni care, prin acțiuni de reciprocitate sau de interculturalitate personalizată, au contribuit la succesul misiunii sale.

⁴ V. Circulara MAS din 2 aprilie 1928, semnată de titularul portofoliului Gr. Gafencu: „Din cauza reducerii și simplificării cadrului Serbărilor Unirii, Guvernul a decis să nu mai invite ziariști străini”, apud P. Țugui (ed.), *Lucian Blaga. Din activitatea diplomatică: Rapoarte, articole, scrisori, telegrame (1927–1938)*, vol. I, București, Editura Eminescu, 1995, p. 147.

A știut, totodată, să îmbine promovarea valorilor culturii naționale cu publicitatea în jurul propriei opere (norocul a făcut că era un exponent emblematic al spiritualității românești), însă fără ostentație și cu o anumită rezervă în ceea ce privește modul de întâmpinare publică a criticilor aduse producției sale literare.

Interlocutorii săi epistolari, prezenți în Arhiva MLR, reprezintă doar o fațetă a activității desfășurate de Blaga în Elveția, constituind de multe ori legături ocazionale sau tranzitorii de natură strict profesională sau protocolară, cu un rezultat circumscris câte unui eveniment singular, rămas izolat sau fără de ecou.

Unii dintre aceștia, însă, grație corespondenței păstrate, s-au dovedit a fi apti să depună mărturie mai ales pentru prestigiul și statura cucerită de Blaga în sânul intelectualității elvețiene, care aproape că-l adoptase.

Este interesant că poetul face propagandă sub forma medierii culturale, dovedind un sincer respect, o curiozitate intelectuală și o amplă deschidere către toate valorile spiritului, indiferent de unde ar proveni, implicându-se ferm – atunci când a fost cazul – pentru a obține, în folosul partenerilor de dialog și al colaboratorilor fideli, contraservicii, în principal de natură culturală și, în măsura posibilităților, pecuniare sau în echivalent.

Cum o bună parte din corespondenții lui Blaga sunt trecuți cu vederea în bibliografiile helveticе, în timp ce alții rămân în posteritate ca ilustrându-se prin contribuții în discipline irelevante în contextul relațiilor cu poetul, în reconstituirea conlucrării lor pe tărâm cultural – de interes pentru istoriografia literară – ne vedem nevoiți să apelăm la arhiva diplomatică, în speță la rapoartele întocmite de funcționarul Lucian Blaga (numit secretar de presă, clasa a II-a, din 1 noiembrie 1929), singurele care mai păstrează ecoul unei munci îndârjite și a unei stăruințe ignorate.

Realizarea culturală cu care debutează prima sa etapă elvețiană este angajarea – în colaborare cu prietenul Jean Antohi⁵, atașat comercial la Berna – lui E. Wetter-Arbenz⁶, profesor la Universitatea Populară din Zürich, pentru a ține un curs de geografie și economie a României, inaugurat la 29 octombrie 1928, curs format din 15 prelegeri publice și desfășurat în perioada noiembrie 1928 – martie 1929, atât la Zürich, cât și la Lucerna.

Cu concursul lui Hugo Marti, va ține la Berna, în 27 octombrie 1928, o serată literară, unde cronicarul dramatic de la „Bund” va conferenția despre piesa *Meșterul Manole*, pe care tocmai o traducea în germană, publicul asistând în avanpremieră la reprezentarea a două acte din dramă.

⁵ Apud P. Țugui (ed.), *op. cit.*, I, p. 119–120, J. Antohi, potrivit unui raport întocmit de atașatul român de presă de la Consulatul din Milano, Aron Cotruș, îi comunicase că lucrează la traducerea în limba italiană a piesei *Meșterul Manole*, promițând că va finaliza drama până la 15 noiembrie 1929, pentru a fi reprezentată concomitent la Berna și la Teatrul Arcimboldo din Milano.

⁶ Potrivit Raportului nr. 1581 din 3 august 1928 [apud P. Țugui (ed.), *op. cit.*, I, p. 119–120], în care Blaga comunică propunerea de a lua legătura cu Arbenz în acest scop, deși ulterior va fi nevoit să-l dezamăgească pe conferențiar, întrucât MAS a refuzat să finanțeze un sejur al acestuia în România. În cadrul aceluiași raport va solicita aprobarea de a organiza o seară literară românească.

După ce facilitase invitarea consilierului național Otto Weber⁷, șeful Departamentului Instrucțiunii din cantonul St. Gallen, la Congresul internațional al învățământului secundar, desfășurat în iulie 1928 la București, la întoarcere delegatul elvețian se simte obligat „să facă României un serviciu pentru primirea rezervată oaspeților la București”, semnând articolul *Straja Europei în Răsărit*, ce va fi publicat de mai multe jurnale elvețiene. Titlul articolului îi fusese inspirat de către geograful Simion Mehedinți, pe care îl întâlnise cu acea ocazie.

În Raportul nr. 1711⁸ din 29 septembrie 1928, Blaga îi propune lui Eugen Filotti, directorul Presei și Informațiilor din MAS, organizarea unei serate închinată lui Béla Bartók, realizată la 31 ianuarie 1929, în cadrul căreia au fost prezentate colinde și dansuri românești.

La 31 octombrie⁹ același an, va raporta că a perfectat, grație prof. R. Kirchgraber, un concert radiofonic având un program românesc, cu durata de o oră și jumătate. Concertul difuzat la 26 februarie 1929 de postul de radio Zürich a fost precedat de o conferință despre muzica românească, susținută de Kirchgraber, pe baza unui material pus la dispoziție de Blaga, prezentând cântece populare, prelucrate de Tiberiu Brediceanu, fragmente din opera *Năpasta* de Sabin Drăgoi și dintr-un poem simfonic de G. Enescu, precum și compoziții de Mihail Jora și Marțian Negrea.

La 10 aprilie 1929, o altă emisiune radiofonică, de astă dată cu tematică literară îi va introduce pe I.L. Caragiale și Liviu Rebreanu publicului elvețian. *Toată partea despre evoluția ideologiei literare și despre literatura contemporană, precum și scurta conferință despre „Proverbele românești” a fost scrisă de subsemnatul [L. Blaga] și dată Dlui Kirchgraber spre a-și completa conferința, extras din Raportul nr. 586 din 15 aprilie 1929*¹⁰.

Lansează, la 11 iulie 1930¹¹, proiectul unui turneu de recitaluri din poezia și proza românească, în cele trei capitale din spațiul lingvistic german, Berlin, Viena și Berna, propunând-o în rolul de artist-declamator pe Thea Maria Lenz, iar după obținerea acordului perfectează programul turneului¹².

Deși Ministerul român de Externe refuzase încă din aprilie 1928 să finanțeze tipărirea *Antologiei de poezie populară românească*, rod al colaborării cu Hermann Hauswirth, reia propunerea la 31 iulie 1930, cu același rezultat negativ. Intenția de a valorifica public această realizare literară îl îndeamnă să preconizeze, în colaborare cu traducătorul, un turneu de conferințe despre lirica populară la Basel (11 decembrie 1931¹³), Zürich și Lucerna. Manifestarea de la Basel a fost deschisă de Hauswirth, care a conferențiat despre poezia populară, citind din baladele

⁷ Cf. Raportului nr. 1499 din 23 august 1928, reprodus în P. Țugui (ed.), *op. cit.*, I, p. 121–123.

⁸ Apud P. Țugui (ed.), *op. cit.*, I, p. 126.

⁹ Raportul nr. 1881, apud idem, p. 129.

¹⁰ *Ibidem*, p. 147–148.

¹¹ Raportul nr. 238, apud P. Țugui (ed.), I, p. 163–164.

¹² Raportul nr. 315 din 6 octombrie 1931, apud *op. cit.*, I, p. 169–170.

¹³ Raportul nr. 389 din 15 decembrie 1931, apud idem, p. 191–192.

Miorița, *Toma Alimoș* sau *Soarele și luna*, din cântecele și colindele tălmăcite de el în limba germană. A urmat, apoi, un program de muzică populară, încheiat cu intervențiile germaniștilor Paul Geiger și E. Hoffmann-Kräyer de la universitatea locală, a slavistei Mahler și a anglistului Reinle, într-o vie și documentată dezbateră.

La 10 martie 1931 anunță că suplimentul cotidianului „Bund” din Berna a publicat nuvela caragialiană *La hanul lui Mânjoală*, în traducerea lui O.W.Cisek.

Primește din partea unei edituri elvețiene oferta de editare a unei monografii a României, în cadrul colecției „Edificarea statelor”. MAS respinge ideea, însă pe baza ei își asumă tipărirea în Elveția a unui *Ghid al României* (1934), redactat în limba română, ulterior în versiunile franceză și germană (1937)¹⁴.

Pregătește participarea României la prima Expoziție Internațională de Artă Populară, găzduită de orașul Berna în 1934¹⁵.

În primăvara anului 1932¹⁶ ajunge la un acord cu directorul Teatrului comunal din Berna, Karl Lustig-Prean, în privința organizării unui matineu românesc și a includerii în repertoriu a unei lucrări dramatice sau muzicale românești. Pentru compoziția muzicală, Blaga recomandă opera *Năpasta* de Sabin Drăgoi, iar pentru piesa de teatru se consultă cu Eugen Filotti și Al. Busuioceanu, care, din cele patru opere selectate inițial (*Omul cu mârțoaga* de G. Ciprian, *Suflete tari* de Camil Petrescu, *Patima roșie* de Mihail Sorbul și *Bujoreștii* de Caton Theodorian), se văd nevoiți să desemneze piesa lui Ciprian, singura dintre cele patru care fusese tradusă în germană, fiind jucată pe scena de la Schiller-Theater din Berlin încă din 28 iunie 1930. Montarea la Berna a comediei *Omul cu mârțoaga*, cu premiera la 31 octombrie 1932, reprezintă ultima reușită în domeniul propagandei culturale, realizată de Blaga în cursul primului său mandat elvețian.

Cele zece luni cât a durat al doilea mandat elvețian (1 februarie 1937–decembrie 1937), acaparat de gravitatea și stringența evoluțiilor politice, nu i-au îngăduit să se desfășoare în plan cultural, cu excepția intervenției în favoarea jurnalistului austriac Lyonel Dunin care, în urma recomandării sale, a efectuat o călătorie de documentare în țara noastră, soldată cu interesante constatări.

*

Introspecția exaltată și ușor stângace, dar nu lipsită de subtilitate, citată în *motto*, pare ieșită din pana unui Nichifor Crainic, însă aparențele înșală. Autorul ei, Ernst Kessler, a fost un diplomat elvețien, martor privilegiat al strălucitei prestații a lui N. Titulescu în cadrul Ligii Națiunilor, câștigat pentru cauza românească datorită prestigiului de care s-a bucurat marele diplomat, ceea ce s-a răsfrânt și asupra colaboratorilor care îi împărtășeau idealurile și îi consolidau opera prin meritul propriei lor activități.

¹⁴ V., pentru detalii, în C.Al. Vitanos (2011), *Imaginea României prin turism, târguri și expoziții universale în perioada interbelică*, București, Editura Mica Valahie, p. 157sqq.

¹⁵ Raportul nr. 222 din 23 august 1931, apud P. Țugui (ed.), I, p. 186–187.

¹⁶ Raportul nr. 127 din 23 aprilie 1932, apud P. Țugui (ed.), *op. cit.*, I, p. 194–195.

Profunzimea privirii „întoarsă către sine”, remarcată de către portretistul helvet, îi sugerează că „titulescianul”¹⁷ Blaga ar fi posedat capacitatea extrasenzorială de a capta „aura” lucrurilor, adică înțelegerea intuitivă, globală și instantanee a semnificațiilor iradiate de către obiectul asupra căruia meditează.

Ideea, la care Kessler apelează într-un mod întru câtva inadecvat, cunoaște, de fapt, o clarificare teoretică ulterioară, în 1936, prin studiul lui Walter Benjamin, *Opera de artă în epoca reproductibilității ei tehnice* în „Zeitschrift für Sozialforschung”, unde definește „aura” – explică Robinson, Andrew, *Walter Benjamin: Art, Aura and Authenticity* în „Ceasefire” din 14 iunie 2013 – drept *aparența unei forțe magice sau supranaturale degajate din însăși unicitatea ei*, investind-o, prin urmare, cu funcția axiologică a autenticității.

Tot cam în jurul aceleiași date, Tudor Vianu, care își concepea *Estetica* (1934–1936), reia teza „aurei”, retezându-i tulpina mistagogică și o convertește în categorie estetică, sub denumirea de „statut ilimitat simbolic” al operei de artă.

Firește că, atunci când l-a elogiat pe Blaga în pomenita misivă, corespondentul nu avea în vedere calea sinuoasă a inițierii în misterele ființei, ci intenționa să clădească o contrapondere menită să stăvilească influența lui Nietzsche, devenit port-drapelul mesianismului pangermanic.

Aforismul horațian, inserat în epistolă, se dorește a fi o aluzie străvezie la semnele prevestitoare ale colapsului pe care-l va suferi sistemul de relații internaționale garantat de Liga Națiunilor, victimă a reșezărilor geopolitice, dar și un omagiu adus vizionarismului, respectiv lucidității politice de care au dat dovadă susținătorii principiilor ei, printre care figura și Lucian Blaga.

*

Urmează listarea, în ordine alfabetică, a corespondenților elvețieni și redarea cronologică, în rezumat comentat a materialului epistolar ce revine fiecăruia în parte:

1. Berner Kunstgesellschaft, președinte W. Viuaps [lecțiune incertă] către Lucian Blaga

W. Viuaps către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 23 septembrie 1932, cu antetul „Societatea artistică din Berna. Cabinetul Președintelui”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Berna, Societatea artistică din Berna.

Își exprimă regretul că L. Blaga trebuie să părăsească capitala federală a Elveției, la încheierea misiunii [în octombrie 1932] și încearcă *sentimentul ireprimabil de a fi recunoscut în el o resursă spirituală a Bernei*.

Reprezintă, dincolo de limbajul protocolar, o dovadă a recunoașterii că Blaga se integrase în viața literară a Elveției, fiind considerat un reper intelectual prin adopție.

¹⁷ V. declarația lui L. Blaga: *Eu [...] sunt și titulescian*, în cadrul convorbirii purtate la Geneva cu [Ioan Mocsony-] Stârcea, relatată în Blaga–Brediceanu, C. (2008), *Jurnale*, „Însemnarea din 10 martie 1937”, p. 64.

2. Madame Boucher-Rey către Lucian Blaga

Madame Boucher-Rey către Lucian Blaga, MLR 23285, datat 6 decembrie 1937. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Dna V.V.Tilea, Cornelia Blaga, Hotel Vereina.

Rugată de către Dna V.V. [Jenica] Tilea să se intereseze de o locație adecvată convalescenței Cornelia Blaga, corespondenta îi recomandă Hotelul Vereina din podișul bernez.

Referire la un episod alarmant din viața Corneliei Blaga, când grava intoxicație produsă de o doză de insulină alterată a necesitat o lungă perioadă de odihnă și recuperare. Blaga apelase, cu acest prilej, la prietenul de familie Viorel Tilea, diplomat la Legația Română din Geneva, care prin legăturile soției sale în sânul înaltei societăți geneveze, căreia îi aparținea și Doamna Boucher-Rey, i-a sărit în ajutor.

3. Gian Bundi către Lucian Blaga

Gian Bundi¹⁸ (1872–1936), culegător și editor de basme, colaborator la cotidianul „Der Bund” și critic muzical elvețian, promotor al retoromanei ca limbă oficială a Confederației.

Prezidează la 21 martie 1931 ședința Societății de Etnografie din Berna, în cadrul căreia Hermann Hauswirth, traducătorul *Mioriței*, conferențiază despre creația populară românească.

Colaborează cu Blaga la promovarea culturii tradiționale românești în Elveția și îi facilitează contactul cu mediul academic, respectiv cu etnologi, romaniști și muzicologi elvețieni. Grație lui, Societatea de Etnografie din Basel, prezidată de prof. Eduard Hoffmann-Krayer, va consacra ședința sa din decembrie 1931 fenomenului folcloristic românesc. Krayer, urmat de discipolii săi, Hanny Bächtold-Stäubli și Paul Geiger, a fost adeptul introducerii cercetărilor de folclor în studiul filologic și antropologie.

O a treia manifestare cu tematică populară românească, inspirată de Bundi, va fi găzduită, în februarie 1932, de Clubul literar – Cercul de lectură Hotinger din Zürich, prezidată de scriitorul Max Geilinger, cu concursul lingvistului Louis Gauchat, promotor, la rândul său, al retoromanei și partizan al afirmării limbilor vernaculare.

Tot prin intermediul lui G. Bundi, va intra Blaga în legătură și cu romanistul Karl Jaberg¹⁹ (1877–1958) de la Universitatea din Berna, care va accepta să țină în Elveția anilor 1929–1930 o serie de conferințe despre cultura și civilizația românească.

¹⁸ Apud Dorli Blaga, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția*, în „Manuscriptum”, anul XIV, nr. 1(50), 1983, p. 111.

¹⁹ Apud „Karl Jaberg” (art.) în Treccani, *l'Enciclopedia italiana*, Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana.

Potrivit Raportului²⁰ nr.100 din 10 martie 1930, întocmit de atașatul de presă L. Blaga, Jaberg a prezentat, în februarie 1930, la PEN-Clubul din Zürich, expunerea „Impresii de călătorie din România”, după efectuarea unui sejur în cadrul schimburilor culturale româno-helvetice. La invitația Universității Daciei Superioare, ținuse la Cluj conferințe, prelegeri și participase la colocvii științifice, intrând în legătură cu lingviștii de la Muzeul Limbii Române, fondat de Sextil Pușcariu, cu sociologi de la Institutul Social Român, fondat de Dimitrie Gusti, precum și cu etnologi și istorici clujeni. Cu acest prilej, universitarul din Berna își va completa informațiile despre răspândirea românofonilor, cunoscută fiind preocuparea sa pentru geografia lingvistică.

Gian Bundi către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 4 februarie 1931, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Berna, „Der Bund”, Eduard Hoffmann-Krayer, Hanny Bächtold-Stäubli, Louis Gauchat, Samuel Singer, Karl Jaberg, Otto von Greyerz.

Îi trimite o listă de folcloriști și romaniști care, după părerea sa, ar întâmpina favorabil *Culegerea de cântece populare românești*, alcătuită de Blaga, urmând să-i comunice și numele altor potențiali candidați pentru susținerea de conferințe publice asupra fenomenului românesc. Dintre aceștia, îi citează pe prof. dr. Hoffmann-Krayer și dr. Hans Bächtold-Stäubli, ambii din Basel, pe prof. dr. Gauchat din Zürich, precum și pe profesorii bernezi S. Singer, Karl Jaberg sau O. von Greyerz.

4. Walter Ebersold către Lucian Blaga

Walter Ebersold (1897–1967), poet și eseist elvețian, autor al unei lucrări despre „misterul elvețian” și mitul lui Wilhelm Tell, apărută în 1928. Beneficiază de o pregătire universitară plurivalentă, fiind licențiat în economie, germanistică și fizică experimentală la centrele academice din Tübingen, Berna și Köln, dar își exercită și pasiunea de constructor de instrumente muzicale. Adept al gnosticismului, pare a se afla sub influența mișcării „pentru înnoire religioasă” a teologului Friedrich Rittlmayer²¹ (1872–1938), fondată în 1922 la Donach (Elveția), grupare disidentă din curentul antroposofic, răspândită atât în Anglia, cât și în Olanda.

Importantă, pentru raporturile sale cu opera dramatică a lui Blaga, rămâne obiecția, potrivit căreia mitul ar trebui să beneficieze de o interpretare actualizată. De fapt, își exprimă dezamăgirea față de finalul anistoric al dramei *Meșterul Manole*, fiindcă aștepta de la autor o rescriere la nivel simbolic a mitului „ziditor” al statului român și este dezamăgit de constatarea că Blaga prelucrează, pe coordonate filosofice, legenda Mănăstirii Curtea de Argeș în sens general uman, scoțând în prim-plan ideea necesității sacrificiului fondator.

²⁰ Apud P. Țugui (ed.), *op. cit.*, I, p. 158.

²¹ V. detalii în Haut, Rüdiger, *Die Christengemeinschaft* („Comunitatea creștină”) în „Berliner Dialog”, 29 iulie 2006.

Obiecția explică, în parte, cariera de scurtă durată a dramaturgiei lui Blaga în Occident, datorată lipsei de aderență a concepției blagiene la ideile politice dominante în perioada interbelică; în Elveția, de pildă, preocuparea majoră era contracararea ideilor naționaliste care au sugrumat, în final, germeii federalismului promovat de Liga Națiunilor.

După o explicație cu Hugo Marti, traducătorul dramei blagiene, Ebersold își va modera discursul, acceptând ideea că interpretarea mitului nu are un caracter univoc, stereotip și că cercetătorul trebuie să fie înarmat cu o maximă toleranță față de fenomenul arhaic, pentru a nu cădea în păcatul determinismului retroactiv.

Walter Ebersold către Lucian Blaga, MLR 23327, datat Berna, Kramgasse 30, 6 decembrie 1929. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Berna, Kramgasse, „Der kleine Bund”, Meșterul Manole.

Îl îndeamnă pe Blaga să lămurească în cuprinsul unei *Note*, ce ar urma să fie inserată în săptămânalul „Der kleine Bund”, mesajul piesei *Meșterul Manole*, considerând că intenția de a desacraliza miturile ar fi nepotrivită: *Trebuie să renunțăm la dezlegarea misterelor, fiindcă astăzi nu mai putem pricepe limba lumii legendare din trecut.*

Walter Ebersold către Hugo Marti, MLR 23328, datat Berna, Kramgasse 30, 6 decembrie 1929. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Berna, Kramgasse, Meșterul Manole.

În scrisoarea suprintitulată „Despre «Meșterul Manole»”, după ce își mărturisește curiozitatea intelectuală stârnită de drama blagiană și satisfacția de a-i fi urmărit reprezentarea, Ebersold împărtășește nedumerirea sa în legătură cu finalul piesei: *M-am întrebat – se destăinuie corespondentul – dacă soluția dată de autor mai este îndreptățită în zilele noastre. N-ar trebui, oare, ca prelucrarea actuală a materialului dramatic să ofere o eliberare, să răsufăm ușurați și să ne spunem: o atare legendă, eres plin de cruzime nu este decât o șaradă în imagini care dobândește o altă înfățișare datorită rezolvării care se dă intrigii! Așa cum este plăsmuită legenda în momentul de față, ea aparține unei lumi în care spiritul nostru nu se mai regăsește și căreia nu-i mai vedem rostul.* În continuare, corespondentul face propuneri argumentate de reconstrucție a substanței dramatice printr-o interpretare care să o facă permeabilă omului modern.

Walter Ebersold către Lucian Blaga, MLR 23329, datat Berna, Kramgasse 30, 25 decembrie 1929. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Berna, Kramgasse, Albă-ca-Zăpada.

Observațiile D-voastră, potrivit cărora mitul nu poate fi cuprins într-un singur înțeles, primesc întreaga mea încuviințare – scrie corespondentul, adăugând – Îmi este din ce în ce mai limpede că miturile și legendele, împreună cu tainele lor de destin așteaptă o dezlegare și o desigilare. Studiul lor necesită un observator delicat, cu suflet mare, ca să le trezească din somnul lor de Albă-ca-Zăpada. Cu

siguranță, raționalitatea noțională este prea opacă pentru a putea servi la această operațiune de descifrare.

W. Ebersold își dorește să facă personal cunoștință cu Blaga și propune o întâlnire.

5. Alfred Fankhauser către Lucian Blaga

Alfred Fankhauser (1890–1973), autor dramatic dialectal, publicist și astrolog elvețian. Va întâmpina în spirit critic drama *Meșterul Manole*, după premiera berneză, într-un articol din publicația conservatoare „Tagwacht”, refuzând o explicație deschisă cu Blaga.

Alfred Fankhauser către Lucian Blaga, MLR 23334, datat 10 septembrie 1929. Redactat în limba germană. mss. olograf. Ref.

Contramandază întâlnirea cu Blaga.

6. Hermann Hauswirth către Lucian Blaga

Filologul elvețian Hermann Hauswirth intră, prin intermediul lui Hugo Marti, în anturajul lui Blaga în primăvara anului 1930. Inițial, utilizat de poet pentru a revizui din punct de vedere filologic documentele de presă redactate în limba germană, primește – dat fiind interesul manifestat – propunerea de a stiliza traducerile brute în proză, făcute de Blaga, după poezia populară românească.

Din conlucrarea lor va rezulta versiunea germană a unei antologii, cuprinzând 128 de poezii, în selecția lui L. Blaga, încheiată în octombrie 1930, însă publicată decenii mai târziu sub titlul *Antologie de poezie populară românească*, G. Ivașcu (ed.), Mișu Vulcănescu, (grafica), București, Editura pentru Literatură, 1966.

Proiectul antologiei²² apare, încă din 17 februarie 1930, într-o misivă a lui Blaga către Ion Pillat, cu rugămintea să-i trimită un exemplar din *Cântece din popor*. Culegere de Ion Pillat. Colecția „Cartea vieții” nr. 5, București, Editura Fundației Culturale Principele Carol, 1928, 48 p., pe care o va folosi ca bază de selecție. Căutările sale nu se vor opri aici, el explorând și culegerile de folclor ale lui S. Pușcariu, Ion Breazu, Ov. Densusianu, T. Papahagi, H. Teculescu, G. Vrabie, Al. Vasiliu, G. Marosan, E. Nicoară, V. Netea, G. Murnu, E. Hodoș, I.U. Jarnik, A. Bârsanu, G. Dem. Teodorescu, T. Pamfile, V. Bologa, S. Mândrescu, M. Eminescu, Al. Lupeanu, I. Costin, Gh. I. Pitiș, precum și mostre de lirică populară, apărute în colecțiile publicațiilor „Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna poporului”, „Familia”, „Convorbiri literare”, „Floarea darurilor”, „Tribuna”, „Revista critică-literară”, „Gutinel” sau „Columna lui Traian”.

Ediția bilingvă a antologiei Blaga–Hauswirth vede lumina tiparului de-abia în 1995 la Editura Grai și Suflet–Cultura Națională din București, în îngrijirea

²² Zenovie Cârlogea, *Lucian Blaga și poezia populară – O antologie de ecou european*, în „Gorjeanu” din 14 noiembrie 2011; Ion, Taloș, *Poezie și filosofie într-un catren folkloric selectat de L. Blaga: „Doamne, Doamne”* în „Philologica Jassyensia”, anul IX, nr. 2 (18), 2013, p. 195.

universitarului din Köln Ion Taloș, care semnează și studiul introductiv, text îngrijit în colaborare cu discipolii săi Artur Greive și Gerda Schüler, păstrându-se ilustrațiile lui Mihu Vulcănescu din 1966.

În cadrul unei evocări L. Blaga, rostită în 1982 la Ambasada României din Berna, H. Hauswirth va descrie metoda curentă de lucru: *Blaga selectase deja o duzină de poezii, pe care mi le citi. De la început am fost captivat de frumusețea lor sonoră. După aceea, l-am rugat să-mi spună cuvânt cu cuvânt ce înseamnă și mi-am notat tot. Alături mi-am notat metrul, în dreapta timbrul sunetelor, iar la urmă rimele*²³.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Saanen, 17 aprilie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. V. Hugo, L. Blaga.

Îl felicită cu ocazia Paștelui și îl roagă să rețină traducerea lui din V. Hugo. Îi promite că îi va citi versiunile inițiale ale tălmăcirilor germane din poezia lui Blaga.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19319, datat Saanen, 4 august 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Ion Vinea, Camil Baltazar, Adrian Maniu. Tradus și reprodus integral de Dorli, Blaga, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția* în „Manuscriptum”, vol.XIV, nr. 1(50), 1983, p. 107–108.

Se consultă cu Blaga asupra modului în care a reușit să tălmăcească în germană din lirica lui Ion Vinea, Camil Baltazar, Adrian Maniu, cu mostre de text asupra cărora cere lămuriri (*întrebări supărătoare*, după cum se exprimă corespondentul). Îl asigură că a avansat cu lucrul la poezia modernă și populară, însă se lovește de „obstacolul” baladelor, a căror traducere nu o abordase încă.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19318, datat Saanen, 31 august 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Meșterul Manole.

Îi mulțumește lui Blaga pentru țigaretile trimise, spunând că *a fost un troc: fum oriental contra poetică orientală*.

Îl pune la curent cu stadiul traducerilor la care lucra: încheiase piesa *Meșterul Manole*, iar lucrul la *Antologie* și la materialele destinate recitalului românesc își urma cursul. Recunoaște că întâmpină dificultăți în traducerea operei dramatice, mai ales în respectarea ritmului impus de textul original.

Este posibil ca Blaga să fi vrut să mențină drama în repertoriul teatrelor din spațiul german, încercându-și norocul cu o altă abordare. Obiecțiile lui Fankhauser și sugestia lui Marti de a realiza „*o contragere* [a textului, valabilă în special pentru actul IV] și *o accentuare a elementului dramatic*” îl convinseseră probabil că, pentru auditoriul din străinătate, ar fi fost necesar să modifice finalul.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19315, datat Saanen, 14 octombrie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. „Der kleine Bund”, Lucian Blaga.

²³ Traducere datorată, probabil, fiicei poetului, Dorli, reprodusă în *art.cit.*, p. 115–116.

Confirmă primirea traducerilor lui Blaga și a rândurilor însoțitoare pentru suplimentul literar „Der kleine Bund”.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19317, datat Berna, 22 decembrie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. E anunțat că s-a dat „bun de tipar” pentru textele sale.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19312, datat Saanen, 4 ianuarie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Dna Lenzen, „Bund”, Blaga, Hauswirth.

Așteaptă cu nerăbdare corespondențele din România ale Doamnei Lenzen, ziarista trimisă de publicația „Bund” și încheie cu urarea: „*Salutări cordiale către cei trei Blaga de la cei patru Hauswirth*”.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 27 ianuarie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. H. Hauswirth, Ana-Dorica Blaga.

Îi trimite anumite chitanțe [confirmări de plată] pe luna decembrie 1930 și un orar școlar, Hauswirth fiind profesor. Ca fapt pitoresc menționează că *întreaga zi mi-a stat în minte imaginea micii Dorica, cum am văzut-o astăzi dormind dulce și adânc pe balcon*.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 27 aprilie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Îl anunță că i-a expediat un articol (neprecizat), tradus de el [H. Hauswirth] în germană.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19311, datat Berna, 5 iulie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Lucerna, Societatea artistică a cantonului Lucerna, Zürich.

Îl anunță că a primit un răspuns negativ din partea Teatrului din Lucerna [referitor la *Meșterul Manole*, varianta secundă], sub pretextul că alegerea repertoriului cade în sarcina Societății artistice cantonale, însă Hauswirth speră că la Zürich vor avea mai mult succes.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Saanen, 30 decembrie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. L. Blaga.

Îl anunță că a primit traducerile franțuzești trimise de Blaga, cerându-i anumite precizări.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19309, datat Saanen, 26 martie 1932. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Legația regală a României, Berna.

Se scuză că n-a putut participa la recepția dată de Legația României din Berna.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19307, datat Berna, 4 decembrie 1932. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. L. Blaga.

În urma propunerii făcute de Blaga de a traduce din literatura română, Hauswirth este de acord cu condiția ca traduceri brute în proză, efectuate de Blaga, să fie însoțite de indicații prozodice, vizând ritmul, rima etc. din lirica originală. Discută chestiunea onorariului.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19308, datat Berna, 13 aprilie 1934. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Mihail B. Boerescu, Hugo Marti (familia), Reich-ul german, Ferdinand Fried, Sfârșitul capitalismului.

Deși n-au mai ținut o legătură epistolară stabilă în ultima vreme, Hauswirth spune că a aflat vești despre Blaga prin intermediul lui [Mihail] Boerescu, ministrul român la Berna și de la familia Marti, de la care înțelege că Blaga s-ar găsi în această perioadă într-un moment de retragere meditativă.

În afară de criza produsă de evenimentele exterioare, care au afectat și modul de viață elvețian, *ceața s-a lăsat mult mai adânc în încăperile obscure ale sufletului*, se confesează corespondentul și adaugă: *acolo s-a născut ceva ce, pe moment, mi se pare inexplicabil*, constatând, ca dovadă, *neliniștea profundă în sânul tineretului*, cu referire de atracția exercitată de Reich asupra populației germanofone din Elveția.

Remarcă consecințele acestei stări de spirit și asupra înțelegerii rostului artei. În acest context, îi dă dreptate lui Blaga, care anticipase, în convorbirile purtate cu Hauswirth, noile tendințe socioculturale.

Îl roagă să-i permită prelungirea termenului de restituire pentru cartea lui Ferdinand Fried, *Sfârșitul capitalismului* [1931], pe care o lectura cu un reînnoit interes și care pare să fi constituit sursa aprehensiunilor lui Blaga.

Lucrarea antiliberală a publicistului, specializat în problematică economică, Fried, pseudonimul lui Friedrich Zimmermann (1898–1967), promova opinia după care supraviețuirea Republicii de la Weimar ar ține de replierea în autarhie, ignorând cu bună știință obligațiile internaționale impuse Germaniei de Tratatul de pace încheiat la Versailles (28 iunie 1919). Ulterior va face carieră în anturajul lui Himmler și Goebbels, ca șef al Departamentului de actualități din cadrul Ministerului Propagandei. Faptul că lucrarea îl va impresiona pe Blaga, ce o va comenta, probabil, cu Hauswirth, denotă că urmările crizei economice convinseseră multă lume că doctrina liberală nu ar mai fi fost viabilă. Opțiunile politice se restrângeau, astfel, la cele două direcții totalitare, nazism sau bolșevism, pe care însă Blaga nu era dispus să le accepte sau să le gireze. Semnifică o răscruce în convingerile sale intime, preferând să-și exercite capacitatea vizionară în cadrul strict intelectualist, „noologic”, oferit de propriul său sistem filosofic.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19310, datat Berna, 19 august 1936. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Walter Sieber, „Bund”, Mihail B. Boerescu.

I-l recomandă pe dr. Walter Sieber, ajuns de scurtă vreme colaborator la publicația „Bund” și îl roagă să-l primească.

Din relatarea corespondentului, care îi face cunoscut faptul că, încă din aprilie 1935, ocupă o funcție de răspundere în cadrul guvernului federal elvețian, se poate deduce că propusa întâlnire cu Sieber se referă la afaceri confidentiale, care nu pot fi încredințate hârtiei și pe care nu dorește să le dezbată cu ministrul M. Boerescu de la Berna, deși recunoaște că întreține relații stabile cu acesta.

Cred – spune Hauswirth – că noi doi putem percepe legăturile helveto-române într-un mod mult mai pur decât toate puterile industriale, chiar dacă numai pe tărâm metafizic.

În încheiere, îi aduce aminte că tăcerea lor reciprocă din ultima vreme s-a transformat într-o „depărtare mitică”.

Ultimele pasaje avertizează, în termeni eufemistici, despre perspectiva ca Elveția să se distanțeze de noul curs al politicii externe românești, care, după demiterea lui Titulescu, era de așteptat să se orienteze către o apropiere față de poziția germană, reșezând nostalgic legăturile cu Blaga pe baze private, la nivel exclusiv intelectual.

Hermann Hauswirth către Lucian Blaga, MLR 19305, datat Berna, 10 februarie 1942. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Institutul Român (Berlin), Sextil Pușcariu, Neagu Djuvara, Im. Kant, Miorița, Alexandru Dima, Harrassowitz (ed.), Leipzig, „Atlantis” (ed.), Cornelia Brediceanu, Poemele luminii, Carol II.

Relatează că Institutul Român din Berlin, de la care primise o adresă, este interesat de tipărirea baladelor și cântecelor populare traduse de el, ca urmare a intervenției lui Sextil Pușcariu, directorul așezământului, fiind rugat să trimită manuscrisele respective.

Aflat la Berlin între 13 și 23 ianuarie 1942, Hauswirth a negociat cu Institutul Român din capitala Germaniei. Relatează că a purtat convorbiri cu Sextil Pușcariu și a audiat conferințele lui Neagu Djuvara despre Kant.

Îi împărtășește lui Blaga foarte buna impresie pe care i-a făcut-o lui S. Pușcariu versiunea germană a *Mioriței*.

Potrivit înțelegerii stabilite, a fost elaborat un plan de colaborare a lui Hauswirth cu instituția românească, care prevedea următoarele:

1. Perfectarea unei conferințe despre lirica populară românească (misiunea îi revenea lui H. Hauswirth);
2. Susținerea unui recital cu ilustrări lirice și interpretarea unor cântece populare românești.

Propunerea lui S. Pușcariu, directorul Institutului – parțial aprobată de Hauswirth – s-a soldat cu o contrapropunere a filologului elvețian, în care își arăta preferința de a recita el însuși din lirica tradusă, fiindcă, declară el, *am oroare față de recitatorii profesioniști*. Corespondentul îl întreabă pe

Blaga dacă este bine să insiste asupra inițiativei lui, teamă fiindu-i ca intransigența lui să nu-l indispuină pe prof. Pușcariu.

3. Editarea *Antologiei de lirică populară românească*, pe care S. Pușcariu dorea să o publice sub egida Institutului Român din Berlin, comporta o modificare de structură: exemplificările propriu-zise din creația populară urmând să ocupe secțiunea secundă a volumului, în timp ce prima parte ar fi fost rezervată teoretizărilor despre folclor, semnate de profesorul sibian de liceu Al. Dima. Tipărirea lucrării ar fi putut reveni Editurii „Harrassowitz” din Leipzig. Hauswirth s-a arătat favorabil inițiativei lui S.P. Pușcariu, însă dorește să afle și părerea lui Blaga despre aceste propuneri. Corespondentul înclina spre ideea de a publica lirica separat de teoretizare, fiindcă nu vedea cum ar fi putut introducerea semnată de Al. Dima să aducă lămuriri asupra materialului liric propriu-zis și, pe de altă parte, nu înțelegea ce așteptări avea S. Pușcariu de la această secțiune teoretică. Cerând relații asupra prestației Editurii Harrassowitz, Hauswirth a aflat că aceasta era specializată în domeniul lingvisticii și al arheologiei extrem-orientale. Remarcă faptul că respectiva editură are un format prea scientist care ar putea fi dăunător în cazul proiectatei Antologii.

Prin relațiile sale din Berna, H. Hauswirth a tatonat și intențiile altor edituri capabile să preia proiectul, alegerea sa oprindu-se asupra editurii elvețiene Atlantis.

Corespondentul îi relatează lui Blaga că a reluat finisarea și stilizarea unor traduceri brute de poezie românească, pe care le elaboraseră împreună cu 12 ani în urmă.

În încheiere, H. Hauswirth îi împărtășește lui Blaga faptul că, în cursul dialogului cu S. Pușcariu, numele poetului a fost deseori pomenit, bătrânul profesor rememorând surpriza pe care i-a furnizat-o Cornelia Brediceanu când i-a trimis manuscrisul *Poemelor luminii*, precum și bucuria produsă de creațiile lui Blaga. Evocă, de asemenea, cu regret evenimentele politice care au schimbat cursul vieții și au pus capăt carierei diplomatice a lui Blaga, în speță detronarea lui Carol II și ascensiunea statului național-legionar.

7. Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga

Rudolf R. Junghanns²⁴ (1884–1967), pictor, sculptor, grafician și litograf german stabilit în Elveția, după ce studiasse *belle-arte* la Academiile din Dresda și München. În creația sa vădește trăsături simboliste și de *Art Nouveau*. Va întreține legături epistolare cu celebrități, precum poetul R. M. Rilke sau filosoful Ludwig Klages. A fost căsătorit cu dansatoarea Emmy Sauerbeck, soții rămânând chiar și după divorțul lor, survenit în 1929, în legătură cu familia Blaga.

²⁴ Dorli Blaga, *art. cit.*, p. 109; pentru Bio-Junghanns v. „Zwickauer Pulsschlag”, nr. 21 din 29 septembrie 2004, p. 1 (articol omagial cu prilejul vernisajului retrospectivei R.R.Junghanns, deschisă în orașul său natal Zwickau, la împlinirea a 120 de ani de la naștere).

În calitate de colaborator la cotidianul „Der Bund” intră în anturajul lui Blaga tot prin intermediul lui Hugo Marti. Din „ziar”, așa cum își desemna Cornelia Blaga *Jurnalul*, reiese că, în perioada berneză, soții Junghanns erau o prezență constantă în Casa Blaga.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 10 octombrie 1929. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Lucian Blaga, Hugo Marti, Zürich.

Mărturisește că Lucian Blaga și cu Hugo Marti sunt singurii oameni de care se simte atașat. Anunță că a divorțat și că s-a stabilit la Zürich.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Zürich, 24 ianuarie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. București.

Îl roagă să-i aducă de la București un buchet de flori.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR s.n., datat [Zürich], 9 aprilie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Lucian Blaga, Oskar Lüthy.

În legătură cu ilustrarea unei traduceri din Blaga, făcută de Oskar Lüthy.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR s.n., datat [Zürich], 7 [17] noiembrie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Berna, Meșterul Manole.

Îl anunță că nu este sigur dacă va putea fi prezent la premiera de la Berna a piesei *Meșterul Manole*.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR 19295, datat Zürich, 10 noiembrie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref.

Împărtășește întâmplări din viața sa intimă.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR 19291, datat Zürich, 25 noiembrie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Lucian Blaga, Cornelia Blaga, Dorli Blaga.

Introdusă prin cuvintele *Dragilor Blaga, care sunteți iubitul tată Lucian și iubita și frumoasa mamă Cornelia, iubitei, dulceței, comorii de aur, Dorli*, epistola menționează participarea sa la un spectacol de muzică populară românească, unde s-a simțit foarte bine și aproape că ațipise. Această aromeală – explică Junghanns – nu se datorește atmosferei, ci faptului că urechea sa nu era obișnuită cu linia melodică.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Zürich, 18 martie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref.

Buchetul de flori îi trebuia ca să-l ducă la o serată dansantă, subînțelegându-se starea lui materială precară.

Rudolf Reinhold Junghanns către Lucian Blaga, MLR s.n., bilet nedatat, [București]. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. București, Rudolf Reinhold Junghanns.

De ce vă faceți așteptați? Am ajuns demult la București și mâncăm crește de găscă (cum s-or fi numind). Ne place aici. Dar Dumneavoastră? Mai sunteți bronzat ca un maur? Salutări cordiale de la R.[udolf] R.[einhold] J.[unghanns].

8. M. Kantorowicz către Lucian Blaga

Firma de impresariat artistic a lui M. Kantorowicz, după traducerea în germană a dramei *Meșterul Manole* (versiunea H. Marti) și premiera ei din 19 noiembrie 1929 pe scena Teatrului comunal din Berna, se oferă să promoveze piesa în tot spațiul cultural german, susținând că întreține bune legături profesionale cu instituții teatrale din Austria și Germania. Totodată, impresarul se simte dator să avertizeze asupra dificultăților ridicate de punerea ei în scenă. Obiecțiile demonstrate de către direcțiile teatrelor contactate evidențiază, în ultimă instanță, lipsa de încredere în rentabilitatea montării, piesa trebuind să învingă obstacolele reprezentate de exotismul temei și al autorului, dar și de teoretizarea prea accentuată (gradul scăzut de teatralitate) care împiedică o bună comunicare cu publicul mediu.

M. Kantorowicz către Hugo Marti, MLR s.n., datat Zürich, 18 noiembrie 1929, cu antetul „Societatea pentru protecția drepturilor autorilor dramatici”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Zürich, Societatea pentru protecția drepturilor autorilor dramatici, Meșterul Manole, Germania, Austria.

Regretă că nu va putea fi prezent la premiera piesei *Meșterul Manole*, rugându-l să-i împărtășească proiectele vizând reprezentarea piesei la alte teatre, întrucât Societatea pe care o conduce are sucursale, atât în Germania, cât și în Austria.

M. Kantorowicz către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Zürich, 2 ianuarie 1930, cu antetul „Societatea pentru protecția drepturilor autorilor dramatici”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Zürich, Societatea pentru protecția drepturilor autorilor dramatici, Meșterul Manole, Basel, Stuttgart, Berna, Albert J. Welti, „Neue Zürcher Zeitung”.

Îi comunică faptul că nu a găsit o editură dispusă să publice versiunea germană a piesei *Meșterul Manole*, dar continuă investigațiile și îl întreabă pe Blaga dacă a luat legătura cu teatrele din Basel și Stuttgart, cu care corespondentul se află în relații amicale. Face observația că prea scurta carieră a piesei la teatrul din Berna, cât și cronică dr. Al. J. Welti din cotidianul „Neue Zürcher Zeitung” constituie elemente descurajatoare.

Nu-i poate garanta condiții de reprezentare (onorariu sau tantieme) și așteaptă propuneri din partea lui Blaga.

M. Kantorowicz către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Zürich, 19 aprilie 1930, cu antetul „Societatea pentru protecția drepturilor autorilor dramatici”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Zürich, Societatea pentru protecția drepturilor autorilor dramatici, Meșterul Manole, Hans Heinsheimer.

Îi comunică faptul că a primit de la firma de impresariat artistic „Otto Eirich” din Viena o scrisoare în care este anunțat că piesa *Meșterul Manole* a fost luată spre lectură de referentul dr. Hans Heinsheimer.

9. Oskar Lüthy către Lucian Blaga

Oskar Wilhelm Lüthy²⁵ (1882–1945), pictor și arhitect elvețian, fondator împreună cu Hans Arp și Walter Helbig al grupării avangardiste „Der moderne Bund” (1913), trecând ulterior și printr-o perioadă dadaistă. Pânzele sale au fost incluse de naziști în expoziția tematică „Artă degenerată”, găzduită de orașul Dresda în 1937, itinerantă din 1941. A colaborat, în calitate de grafician la suplimentul literar al cotidianului „Der Bund”, de unde contactul cu Blaga.

Oskar Lüthy către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Dügger [Elveția], 29 mai 1929. Redactat în limba germană. mss. olograf. Ref. Dügger, Berna.

Îl invită la conferința sa despre criza din arta modernă, cu prilejul vernisării expoziției personale de la Galeriile de artă din Berna.

10. Hugo Marti către Lucian Blaga

Hugo Marti²⁶ (1893–1937), publicist elvețian, licențiat în Drept și doctor în germanistică, trăiește o experiență românească între anii 1915 și 1917, în calitate de preceptor în casa prințului N. G. Cantacuzino (întâmplarea face ca unul din elevii săi, dr. Ion Cantacuzino, să ajungă, în mai 1941, martorul lui Dan Botta în duelul la care acesta îl provocase pe Blaga) și îndură vicisitudinile retragerii în Moldova, de unde își continuă drumul prin Rusia, ajungând în Norvegia, unde se va refugia până la sfârșitul primei conflagrații mondiale. Acolo o va cunoaște pe viitoarea sa soție Elsa (1898–2000), cu care se va căsători în 1922, din menaj rezultând un fiu, Rolf, născut în 1927. După întoarcerea în Elveția, își susține doctoratul (1921), iar din 1922 devine foiletonist (redactor de rubrică), apoi șeful secției culturale la cotidianul oficial al guvernului federal, „Der Bund”, din Berna, funcție ce o va ocupa până la moarte.

²⁵ Barron, Stephanie *et al.*, *Entartete Kunst* („Arta degenerată”) în Catalogul expoziției de la Los Angeles County Museum, 2007.

²⁶ Dorli Blaga, *art. cit.*, p. 99–106, 113–115; Blaga-Brediceanu, C., *op.cit.*, p. 56–57; D. Blaga, (2012), *Tatăl meu, Lucian Blaga*, ed. a II-a, București, Editura Humanitas, p. 79.

Publicația, fondată la 1850, era exponenta Constituției helvetice, adoptată la 1848 și principala tribună politică a statului confederativ rezultat din noua lege fundamentală. Cotidianul tipărea săptămânal un supliment literar, intitulat familiar „Der kleine Bund”, dirijat de Marti.

Episodul românesc din existența sa va fi evocat în volumul memorialistic *Rumänisches Intermezzo. Buch der Erinnerung (Intermezzo românesc. Cartea amintirii)* Francke, Bern 1926 și în culegerea de nuvele *Rumänische Mädchen. Zwei Novellen (Fete din România)*, Francke, Bern, 1928.

Tocmai acest filon valah din creația sa va fi exploatat de către tânărul atașat de presă L. Blaga, în cursul primului său mandat elvețian (1 aprilie 1928–1 noiembrie 1932), pentru a stabili un teren comun de discuții și pentru a precipita o apropiere, inițial de ordin profesional, pe baza căreia, ulterior, se va încheia o prietenie durabilă, dar și o strânsă colaborare în plan cultural.

Relația cu Marti, bazată pe reciprocitate și schimburi intelectuale, dovedește măiestria la care ajunsese vocația lui Blaga de mediator cultural²⁷: poetul va asigura traducerea și prefațarea volumului *Intermezzo românesc*, Biblioteca Dimineața, vol. 133, București, Editura „Adeverul S.A.”, 1930 și publicarea nuvelei *Sonia* din culegerea peregrinului elvețian în „Gândirea” din martie 1930, în timp ce Marti va elabora versiunea germană a piesei *Meșterul Manole* și va face toate diligențele pe lângă Teatrul comunal din Berna, pentru a fi montată acolo. Așa se face că drama blagiană cunoaște în același an, 1929, o premieră absolută la București, la 2 aprilie și una germană la Berna, la 19 noiembrie.

Însă contraserviciile aduse de Marti nu se vor opri aici; prin articolele înserate în săptămânalul condus de el, va da tonul presei elvețiene, promovând evenimentul teatral și va deschide pentru Blaga o serie de legături utile în cercurile publicistice și culturale din țara-gazdă.

În calitățile sale influente de președinte al PEN-Club-ului elvețian și de vicepreședinte al Uniunii Teatrelor Elvețiene²⁸, a fost principalul susținător al carierei pe care a cunoscut-o opera lui Blaga în această țară.

În egală măsură, îi va da lui Blaga concursul la sensibilizarea opiniei publice elvețiene, întâmpinând în mod favorabil, la nivel publicistic, turneul de conferințe întreprins de către președintele Universității din București, N. Iorga, în Țara cantoanelor. Conferințele susținute de către acesta, prima la Zürich din 8 mai 1930, cu tema „Limitele ideii de naționalitate”, secunda la Berna din 17 mai 1930,

²⁷ Claudia Chinezu, *Les relations entre la Roumanie et la Suisse, 1938–1948. Entre «Realpolitik» et perceptions idéologique*, disertație doctorală, Universitatea din Fribourg, 3 noiembrie 2006, p. 72–73.

²⁸ Uniunea Teatrelor Elvețiene (*Schweizerischer Bühnenverband*) este un for colectiv, creat în scopul apărării intereselor membrilor, instituțiile subvenționate de teatru profesionist din Elveția germanofonă, având în componență o secție autonomă, numită „Union des théâtres romands”, îndeplinind o funcție similară pentru regiunea francofonă a țării. Una din atribuțiile Uniunii este să juriizeze și să acorde Premiul Confederației Helvetice pentru Dramaturgie, cf. www.theaterschweiz.ch.

abordând subiectul „Lupta pentru libertate a țărănimii secolului XIV. Lupta de la Sempach din Elveția și lupta de la Posada din România”, vizează, în ambele cazuri, crearea unei apropieri româno-helvetice. Dacă tema dezbătută la Zürich menaja statutul multicultural al Confederației și transmitea un semnal privind tendința de aliniere europeană a politicii minorităților dusă la București, cea de-a doua urmărea să legitimizeze, prin analogie, semnificația Bătăliei de la Posada, eveniment considerat de istoriografia românească drept decisiv în dobândirea primei suveranități a statului roman.

Pe lângă cele 25 de scrisori expediate sau relative la H. Marti, aflate în Fondul MLR, Dorli Blaga a întregit pachetul epistolar cu alte șapte piese din Arhiva particulară Blaga²⁹, reproduse integral, în traducerea românească asigurată *manu propria*, cu accent pe legăturile de familie care au subzistat și după dispariția protagoniștilor principali.

Fiica poetului și executorul său testamentar va aduce un omagiu acestei legături umane și intelectuale deosebite (creativitate în „duet”, după expresia Elsei Marti), ce a traversat timpuri, mentalități și frontiere, în cartea editată de ea în limba germană, *Lucian Blaga – Hugo Marti. Im Zeichen der Freundschaft (Lucian Blaga–Hugo Marti. Sub semnul prieteniei)*, hg. Blaga, Dorli, Bukarest, Kriterion Verlag, 1985, în cuprinsul căreia reeditează și scrierea memorialistică a lui Marti, *Intermezzo...*

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19359, datat Berna, 4 mai 1928, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. „Klingsor”, „Der kleine Bund”. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Blaga, Dorli, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 99.*

Mulțumește pentru expedierea unui număr din revista brașoveană „Klingsor”³⁰. Se scuză că nu a putut pregăti o versiune românească a cărții sale *Intermezzo românesc*, lipsindu-i relațiile cu editurile românești și cu traducători performanți. Îl roagă să-i dea un sfat în această privință. Îl întreabă dacă nu ar avea răgazul să o traducă chiar el, Blaga, fiind extrem de flatat de observațiile elogioase ale poetului.

Este *prima judecată românească competentă care mi-ajunge la ureche*, scrie Marti.

Îi aduce la cunoștință intenția sa de a scoate un număr special dedicat României în săptămânalul „Der kleine Bund”, suplimentul literar al publicației „Der Bund” și îi cere colaborarea în stabilirea sumarului.

²⁹ Dorli Blaga, *art. cit.*, p. 99–116.

³⁰ Cea mai importantă publicație culturală de limbă germană din sud-estul Europei, fondată în 1924, la Brașov, de către poetul Heinrich Zillich și scriitorul Gust Onghyerth, după numele unui trubadur dialectal saxon din Transilvania secolului al XV-lea, rămas în istoria literară sub denumirea de „Meister Kling” (*Maestrul Kling*).

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Pura, 5 septembrie 1928. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. „Der kleine Bund”, *Intermezzo românesc, Meșterului Manole, Rumänische Mädchen*. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Blaga, Dorli, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția* în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 99–100.

Este încântat că s-a strâns materialul pentru numărul consacrat României pentru suplimentul literar al cotidianului „Der Bund” și îl întreabă dacă n-ar putea contribui la grupajul respectiv cu un text propriu, poezie ori proză.

Cere vești despre stadiul traducerii lui Blaga din culegerea sa *Intermezzo...* și îi împărtășește faptul că a întrerupt lucrul la tălmăcirea *Meșterului Manole*, fiind absorbit de așternerea pe hârtie a culegerii sale de nuvele *Rumänische Mädchen (Fete din România)*.

Lucian Blaga către Hugo Marti, [Arhiva particulară Blaga], datat Berna, 10 noiembrie 1928. Ref. Berna, *Meșterul Manole*.

În preziua premierei, Blaga se obligă să-i cedeze traducătorului piesei *Meșterul Manole* 50% din drepturile de autor.

Lucian Blaga către Hugo Marti, MLR 27144, datat Berna, 16 noiembrie 1928. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Berna, *Meșterul Manole, Hugo Marti*.

Îi propune tantieme de 50% de pe urma reprezentării dramei *Meșterul Manole*, în versiunea germană a lui H. Marti.

Este reiterarea ofertei din 10 noiembrie 1928.

Hugo și Elsa Marti către familia Blaga, MLR 19353, datat Saanen, 8 februarie 1929. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Saanen, Rolf Marti, Benito Mussolini.

Correspondenții mulțumesc soților Blaga pentru cele trei pachete cu delicatose trimise și compară entuziasmul fiului lui Rolf, la vederea unei cutii de curmale ce-i era destinată, cu satisfacția unui Mussolini (lipsa de discernământ a copilului de doi ani îi făcuseră pe părinți să-l poreclească „micul Mussolini”), care, după ce îi dăruise papei un stat ecleziastic, s-a mulțumit cu anemice avantaje diplomatice, cu referire la Concordatul încheiat în 1923 între Curia papală și statul italian, prin care se restabilea statul Vatican.

Ironiile și diatribele sale publicistice la adresa statelor totalitare conduc la înscrierea lui H. Marti pe „lista neagră” a indezirabililor, întocmită de Ministerul Propagandei de la Berlin, începând cu 1933.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19358, datat Saanen, 22 februarie 1929, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Saanen, „Der Bund”, O. W. Cisek. Tradusă, reprodusă integral

și comentată de Blaga, Dorli, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr.1(50), 1983, p. 101.*

Evocă vizita la Saanen a familiei Blaga, rugând, în lipsă de adresă, să-i fie expediată o carte poștală adresată lui O.W. Cisek, fiindcă dorea să-l contacteze pentru a cere lămuriri asupra materialelor traduse de către acesta.

Hugo Marti către Lucian Blaga, [Arhiva particulară Blaga], datat Saanen, 26 februarie 1929. Ref. România, „Der Bund”, O.W. Cisek.

Anunță că materialele selectate de Blaga pentru numărul special consacrat României din suplimentul literar la cotidianul „Der Bund” au ajuns în tipografie. Își exprimă nemulțumirea față de nivelul traducerilor, obiecția principală găsind-o în prestația lui O.W. Cisek asupra unui text neprecizat.

În privința traducătorilor, trebuie să ne mulțumim cu aproximări, întrucât colecția publicației nu este accesibilă.

Totuși, dintr-o misivă datată 21 aprilie 1929 (MLR 19329), se poate stabili că Cisek tradusese un fragment din volumul lui Em. Bucuța, *Românii dintre Vidin și Timoc*, apărut la Editura Cartea Românească în 1923, fiindcă Marti îi cere lui Blaga clarificări privind toponimele „Mardochen și Moghilău”, pe care – i se pare – că O. W. Cisek le-ar fi confundat.

În Telegrama³¹ din 11 mai 1929, adresată de Blaga Direcției Presei și Informațiilor din Ministerul Afacerilor Străine, se comunică: *A apărut numărul special Bund, închinat literaturii românești contemporane.* Acest număr special, sub genericul „Supliment literar la «Der Bund»”, nr. 19 este datat duminică, 12 mai 1929 și cuprinde, în afara unei panorame a poezilor și prozatorilor din România secolului 20, sub semnătura lui L. Blaga, texte de T. Arghezi, G. Bacovia, Dem. Botez, Em. Bucuța, Leon Donici, Adrian Maniu, Șt. Nenițescu, I. Pillat, Ionel Teodoreanu și I. Vinea.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19330, datat Saanen, 15 aprilie 1929. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Saanen, „Der kleine Bund”. Tradusă și reprodusă integral de Blaga, Dorli, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr.1(50), 1983, p. 101–102.*

Numărul special dedicat României din suplimentul literar „Der kleine Bund” e prevăzut să apară pe 11 mai 1929.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19329, datat Saanen, 21 aprilie 1929. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Saanen, O. Waelterlin, Teatrul de Stat din Basel, S. Fischer, *Meșterul Manole*, „Der kleine Bund”, Berna, Emanoil Bucuța, Mardochen, Moghilău, O. W. Cisek, Elsa Marti, Cornelia Blaga, Sibiu.

³¹ P. Țugui (ed.), *op. cit.*, I, p. 150.

Îl pune în temă cu faptul că dr. O. Wälterlin este director la Teatrul Comunal din Basel, iar S. Fischer, regizor la aceeași instituție.

Îi atrage atenția asupra ofertei venite de la teatrul din Basel referitoare la piesa „Meșterul Manole”. Propune, față de textul jucat la București, o contragere și o accentuare a elementului dramatic, intenționând să lase regia piesei pe seama lui Wälterlin.

Îl anunță că suplimentul literar la „Der Bund” scoate un număr dedicat exclusiv României, care urma să apară în toamna anului 1929, concomitent cu premiera piesei lui Blaga la Berna.

Îi cere să-i confirme două nume dintr-o proză [*Românii dintre Vidin și Timoc*, Editura Cartea Românească, 1923] a lui Emanoil Bucuța, Mardocheu și Moghilău, pe care O. W. Cisek le-a notat în chip confuz.

În finalul scrisorii se găsește un adaos semnat de Elsa Marti și destinat Cornелиei Blaga, cu sfaturi pentru rețete vegetariene și înlăturarea din meniu a exceselor cu salam de Sibiu.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19323, datat Saanen, 24 aprilie 1929. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Saanen, Meșterul Manole, Hugo Marti, O. Waelterlin.

Îi mulțumește lui Blaga pentru corecturile trimise [la piesa *Meșterul Manole*, tradusă de H. Marti] și îl îndrumă către O. Wälterlin [directorul Teatrului Comunal din Basel], dându-i și o recomandare.

[În noiembrie 1929, piesa *Meșterul Manole* va fi jucată la Teatrul Comunal din Berna. Ziarele elvețiene comentează pe larg succesul de care s-a bucurat. n.m.–M.P.]

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19328, datat Davos, Hotel Bellavista, 3 iulie 1929. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Davos, Hotel Bellavista, Meșterul Manole, O. Waelterlin, S. Fischer, Dna Chatenay. Tradusă și reprodușă integral de Blaga, Dorli, Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr.1(50), 1983, p. 103.

Îi scrie despre amânarea punerii în scenă a piesei *Meșterul Manole*, comunicată în răspunsul dr. O. Wälterlin, sfătuindu-l să aștepte. Îl consolează cu știrea că piesa a trezit interesul lui S. Fischer, mai ales pentru didascalii. Îi dă indicații lui Blaga să trimită textul integral al piesei și o variantă în rezumat, însoțindu-le de o scrisoare de recomandare, pregătită chiar de el, Marti, către regizorul S. Fischer și către doamna Chatenay, care, presupune, ar fi contribuit la amânarea punerii în scenă.

Hugo Marti către Lucian Blaga, [Arhiva particulară Blaga], datat Saanen, 22 august 1929. Ref. Cornelia Blaga.

Corespondentul aduce o prețioasă mărturie asupra contribuției Cornелиei Blaga la stilizarea textelor literare germane: *Vă puteți imagina, cât sunt de fericit*

că am terminat traducerile. Faptul că soția Dumneavoastră le-a dat textelor forma finală m-a impresionat.

Dacă până atunci se credea că soția poetului, așa cum nota cu modestie în „ziarul³²” ținut de ea, l-a scutit doar de *unele chestiuni plicticoase de birou, cum sunt traduceri și rezumate din articole de gazetă*, dintr-o dată suntem nevoiți să o apreciem într-o cu totul altă lumină, ca arbitru care, prin varianta optimă administrată, împacă controversele și soluționează disputele privind stilizarea textelor literare traduse, frecvente între Marti și Blaga.

Hugo Marti către Lucian Blaga, [Arhiva particulară Blaga], datat Davos, 30 august 1929. Ref. Meșterul Manole, Uniunea Teatrelor Elvețiene.

Promite să intervină în favoarea montării piesei lui Blaga la ședința din septembrie a Uniunii Teatrelor Elvețiene, unde ocupa funcția de vicepreședinte.

Elsa Marti către familia Blaga, MLR 19337/1–2, datat Oslo, 4 septembrie 1929. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Oslo, Rolf Marti, L. Blaga, Elsa Marti.

Rolf Marti, în vârstă de trei ani, a învățat să pronunțe numele „dr. Blillaga”, transmite mama sa Elsa.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19350, datat Berna, 25 septembrie 1929, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Berna, „Der Bund”, Marcu Beza, H. Zillich, Cap plecat, O.W. Cisek. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Blaga, Dorli, Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 104.

Îi mulțumește pentru faptul de a-l fi contactat pe Marcu Beza și îl roagă să-l ajute în traducerea unor poezii românești, oferindu-i transpunerea lor brută. Laudă talmăcirea lui H. Zillich la poezia *Cap plecat* [vol. *Laudă somnului*] și explicațiile lui O.W. Cisek, versurile urmând a fi incluse într-un grupaj de lirică românească destinat publicării în suplimentul literar al cotidianului „Der Bund”.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 27 noiembrie 1929. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Berna, „Tagwacht”, Meșterul Manole, Alfred Fankhauser, Gian Bundi, „Der Bund”, M. Kantorowicz.

Îi expediază publicația „Tagwacht”, în care apăruse cronică defavorabilă despre piesa *Meșterul Manole*, semnată de Alfred Fankhauser și îi comunică vestea îmbucurătoare, dată de Gian Bundi, colaborator la rubricile muzicală și literară la cotidianul „Der Bund”, potrivit căreia textul piesei criticate se află în lectură la direcția teatrului din Stuttgart. Îl avertizează că va primi, în această privință, un mesaj din partea lui M. Kantorowicz, directorul unei firme de impresariat artistic.

³² Însemnare datată 28 februarie 1937 în , Cornelia Blaga-Brediceanu, *Jurnale*, p. 60.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19360, datat Berna, 28 noiembrie 1929, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Alfred Fankhauser, Meșterul Manole, Gian Bundi, Heinrich Eugen Wechlin, Veitel, Alfred Fankhauser.

Îl sfătuiește să nu acorde importanță rezervelor critice exprimate de cronicarul dramatic A. Fankhauser față de piesa *Meșterul Manole*, propunându-i să le contracareze cu ajutorul publiciștilor Bundi, Wechlin și Weitel, pe care intenționa să-i convoace la redacție în acest scop. Nu-l sfătuiește pe Blaga să ia legătura directă cu Fankhauser. Spune: *Nu-i agreez pe cei care taie firul în patru – «debateurs și raisonneurs» –, fiindcă n-au vocația inefabilului.*

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 26 decembrie 1929, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Meșterul Manole, Leon Donici (Leonid Dobronravov), Lucian Blaga.

Îl anunță că a patra reprezentație cu piesa *Meșterul Manole* va avea loc pe 17 ianuarie 1930.

Schița lui [Leon] Donici, inclusă în grupajul literar românesc din suplimentul săptămânal la cotidianul „Bund”, beneficiază de spațiu tipografic suficient, însă îi reproșează că la alcătuirea sumarului s-a insistat prea mult asupra tematicii clericale.

Deplânge absența liricii lui Blaga din numărul respectiv, punând-o pe seama modestiei.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19361, datat Piața Davos, Casa Marosani, 20 februarie 1930, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Casa Marosani, Nicolae Iorga, Berna, Tudor Vianu, *Intermezzo românesc, Davos, Cruciada copiilor*, R.M. Remarque. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Dorli, Blaga, *Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 105.*

Îl întreaba asupra motivului deplasării lui N. Iorga, [președintele Universității din București], la Berna și își propune să dea la tipar un articol al lui Tudor Vianu, pentru a stârni interes public față de conferința pe care urma să o rostească istoricul român. Tot în vederea pregătirii vizitei savantului, s-a gândit să organizeze o lectură publică cu fragmente din cartea sa *Intermezzo românesc*, motivantă pentru prezența la Davos a unui ilustru reprezentant al intelectualității românești.

Totodată, îl anunță că a început lectura piesei *Cruciada copiilor* și se întreabă dacă dialogul dintre cele două personaje infantile poate fi încredințat unor actori profesioniști.

Îi face cunoscută prezența la Davos a lui R. M. Remarque. *În rest, – mărturisește ironic – aici sunt doar jucători de hochei..., filosofi, bolnavi.*

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19363, datat Piața Davos, Casa Marosani, 24 februarie 1930, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Davos, Casa Marosani.

Îi comunică că va amâna lectura de autor pentru data de 21 martie, ca să nu se suprapună cu zilele Carnavalului.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Piața Davos, 19 martie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. M. Kantorowitz, Davos, Cruciada copiilor. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Dorli, Blaga, Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 106.

Îi spune că l-a întâlnit pe M. Kantorowicz la Davos, care l-a căutat în legătură cu piesa *Cruciada copiilor*.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Davos, 20 martie 1930. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Dorli, Blaga, Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 106.

Mulțumește pentru apariția nuvelei sale [*Sonia* din culegerea *Rumänische Mädchen (Fete din România)*], tradusă și prezentată de L. Blaga în paginile publicației „Gândirea” în limba română, *mândru să fiu prezentat de Lucian Blaga în fața publicului român*.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19354, datat Berna, 7 aprilie 1931, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. „Der Bund”, Kessler, Nicolae Titulescu, Liga Națiunilor.

Îi relatează convorbirea cu diplomatul elvețian [Ernst] Kessler despre obiectivele urmărite de N. Titulescu la Liga Națiunilor și îi încredințează o scrisoare a diplomatului pentru a lua cunoștință de poziția elvețiană în materie, cu rugămintea de a-i fi returnată.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19357, datat Berna, Liebegg, 14 iulie 1931. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Intermezzo românesc (Cartea amintirii). Tradusă și reprodusă integral de Blaga, Dorli, Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 112.

Îi comunică faptul că i-a parvenit traducerea românească, făcută de Blaga, la „cärticica sa de destin”, *Intermezzo românesc (Cartea amintirii)*. O citește într-o limbă care resuscită în mintea sa trăiri atât de adânci și de neșters.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19355, datat Berna, 3 noiembrie 1931, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană. Mss. olograf. Ref. Eonul dogmatic, H. Marti, Davos, Servet la Geneva, Albert J. Welti, Berna, „Bristol”. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Blaga, Dorli, Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr. 1(50), 1983, p. 112.

Făcând aluzie la *Eonul dogmatic*, volum primit de curând, Marti îi declară că s-a intrat în epoca dogmatică („o epocă blestemată, dar magică și incantatorie”, după cum se exprimă semnatarul epistolei) și simte că este unul dintre primii datori să salute venirea ei. Evocă discuțiile lor filosofice de la Davos, pe fondul muzicii de jazz.

Îl anunță că sâmbăta următoare va fi premiera absolută a piesei *Servet la Geneva* a lui Albert J. Welti la teatrul din Berna, întrebându-l pe Blaga dacă poate fi prezent la spectacol. După reprezentare fusese programată o întâlnire cu oamenii de teatru elvețieni la Restaurantul „Bristol” din localitate.

Epistola demonstrează că, departe de a poseda orizontul filosofic al lui Blaga, la care se adaugă și deficiențele de natură lingvistică în materie de limbă română, Marti are pentru ilustrul său prieten o înțelegere pur simpatetică, fiindcă, atunci când comentează cartea primită de la Blaga, răstălmăcește sensul dat „dogmei” în cuprinsul studiului, care tocmai urmărea să laicizeze termenul și să-l interpreteze în accepțiunea mai largă de *produs al intelectului ec-static pe temeiul unui material dat*.

În rândurile sale, Marti se ancorează în semnificația uzuală a „dogmei”, împrumutându-i conotația politică de formulă intransigentă cu caracter rasist-autoritar și deplângând seducția pe care începe să o exercite. Când salută ivirea eonului dogmatic, face aluzie la titlul cărții, și nu la epoca totalitară ce se pregătea să irumpă în istorie; de aici confuzia și inconsecvența terminologică a corespondentului.

Elsa și Hugo Marti către soții Blaga, [Arhiva particulară Blaga], datat Veneția, 20 aprilie 1932. Ref. Veneția.

Salutări convenționale de voiaj.

Familia Hugo Marti către familia Lucian Blaga, [Arhiva particulară Blaga], datat Berna, 24 iulie 1932. Ref. 3 M[arti, respectiv Hugo, Elsa și Rolf].

Speranțe estivale de mai bine. Semnat „Ceii 3 M” [arti, respectiv Hugo, Elsa și Rolf].

Familia Hugo Marti către familia Lucian Blaga, [Arhiva particulară Blaga], datat Bad Schauenburg, 21 august 1932. Ref. Dornach.

Propunere de drumeție la Dornach.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19338, datat Berna, 17 noiembrie 1932. Elsa Marti este co-semnatara scrisorii adresată familiei Blaga. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref.

Hugo Marti îi spune lui Blaga că îi resimte absența în ritmurile „unui cântec de jale”.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR 19325, datat Piața Davos, Bellavista, 5 februarie 1933. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref.

Davos, Bellavista. Tradusă, reprodusă integral și comentată de Blaga, Dorli, Lucian Blaga și prietenii din Elveția în „Manuscriptum”, an XIV, nr.1(50), 1983, p. 113.

Pesimismul lui H. Marti, indus de tuberculoza care progresa, îl face să descrie atmosfera din Davos în culori întunecate: *Am venit aici cu un coșciug de lemn, potrivit de mare; conține 76 de drame vii, în tiposcript, una mai proastă decât cealaltă, iar eu trebuie să aflu acuma care dintre ele este cea mai demnă în a primi premiul concursului elvețian de dramaturgie*, aluzie la lotul de bolnavi care-și trăiește fiecare „drama” sa personală în stațiunea-terminus pentru ei, numită Davos și la jurizarea Premiului Confederației Helvetice pentru dramaturgie, care revenea Uniunii Teatrelor Elvețiene, unde ocupa funcția de vicepreședinte.

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR s.n., nedatat, Berna, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. „Der Bund”, „Der kleine Bund”, I.L. Caragiale, *La hanul lui Mânjoală*.

Mulțumește pentru materialele traduse în vederea alcătuirii unui grupaj literar românesc, destinat apariției în săptămânalul „Der kleine Bund”, Marti reținând pentru revistă doar versiunea germană a nuvelei caragialiene *La hanul lui Mânjoală* [în traducerea lui O.W. Cisek].

Hugo Marti către Lucian Blaga, MLR s.n., nedatat, Berna, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Bilet, redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. Alfred Fankhauser.

Îi spune lui Blaga că poate păstra volumul de poezii semnat de A. Fankhauser, întrucât în biblioteca sa volumul există în dublet.

Un grup de prieteni ai lui Hugo Marti către Familia Blaga, MLR 23451, datat Berna, mai 1937. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref.

Sunt anunțați că gestul de a îi face o donație lui Rolf, fiul lui Hugo Marti, în loc de a trimite flori la înmormântarea tatălui, a fost bine primit de toată lumea.

Donația era în valoare de 2100 de franci elvețieni.

11. Alfred Märkel către Lucian Blaga

Alfred Märkel³³, cantor originar din Wehlen (Elveția saxonă), unde la 1921 se înființase o „Heimatstube” (cămin cultural, cabinet etnografic), ce încerca, printre altele, să recupereze legăturile cu sașii transilvăneni. Pe această cale, ajunge corespondentul la ideea explorării raporturilor dintre cultura saxonă și cea românească din Ardeal și trezește în el dorința inevitabilă de a aprofunda spiritualitatea eminesciană, inclusiv prin pregătirea de traduceri.

³³ Wehlen, istoricul localității, www.wehlen.ch, accesat la 01 03 2015.

Va apela la Blaga tocmai în ideea de a găsi un mentor care să-l îndrume pe această cale, amintind de învățatul pastor Hermann Klöp.

Ulterior, în 1930, Klöp va deveni unul din avizații intervenienți în cadrul șezătorilor lirico-muzicale românești, regizate de Blaga.

Prezenta epistolă datează din epoca în care Blaga își pregătea doctoratul la Viena, dar va fi utilă în cadrul misiunii sale elvețiene, revelându-i prezența în această țară a unor oameni care, nu numai că auziseră de Eminescu, dar ambiționau chiar să-l traducă.

Alfred Märkel către Lucian Blaga, MLR 20581, datat 4 iunie 1921. Redactat în limba germană, mss. Olograf, în alfabet gotic. Ref. M. Eminescu, Hermann Klöp.

Corespondentul, fiind traducător din Eminescu, îl roagă pe Blaga să-l pună în legătură cu pastorul Klöp, care era cotate drept un mai bun cunoscător de filologie romanică decât el însuși.

12. Karl Lustig-Prean către Lucian Blaga

Karl Lustig-Prean von Preanfeld und Fella³⁴, pseudonimul lui Erwin Janischfeld (1892–1965), regizor, intendent teatral și compozitor de origine austriacă, a condus cu intermitențe teatrul din Berna între anii 1929–1934.

Contactat de Blaga prin intermediul lui Marti, se dovedește, dacă nu un prieten, cel puțin un profesionist binevoitor față de poet, în chip interesat, recomandându-l și încurajând promovarea creației sale dramatice.

Karl Lustig-Prean către Lucian Blaga, MLR 23391, datat Berna, 10 octombrie 1932, [Antet] „Berner Stadttheater” [Teatrul comunal din Berna]. Direktor Lustig Prean. Corespondența privată. Redactat în limba germană. Ref. G. Ciprian, *Omul cu mârtoaga*, Teatrul Comunal din Berna, Carol II.

Îl anunță că piesa *Omul cu mârtoaga* de G. Ciprian³⁵ va fi reprezentată nu numai în Sala mică, ci și în Sala mare a teatrului, îngrijindu-se ca piesa să beneficieze de publicitatea adecvată. În acest context îl întreabă pe Blaga ce personalități ar dori să invite la premieră.

Prean îi dezvăluie lui Blaga intenția sa de a intra în politică și îl întreabă dacă n-ar fi posibil să primească o distincție sau o decorație românească care i-ar servi în această ascensiune. Îi dă anumite detalii biografice menite să-l ajute în orientarea autorităților române, inclusiv faptul că a scris despre Carol (actualul suveran), pe vremea când trăia în exil.

³⁴ V. art. „Lustig-Prean”, autor Alexander Rausch în *Oesterreichisches Musiklexikon*, Online-Ausgabe, Wien 2002.

³⁵ Comedia lui G. Ciprian, jucată în premieră absolută la Teatrul Național din București (7 octombrie 1927), este prima creație dramatică românească ce s-a bucurat de audiență europeană, fiind montată succesiv pe scenele din Berlin și Praga (1930), Berna și Viena (1932) sau Paris (1937).

Karl Lustig-Prean către Lucian Blaga, MLR 23392, datat Viena, 24 octombrie 1932. Redactat în limba germană. Ref. Neuigkeits-Welt-Blatt, Hans Kerschbaum, Robert Klebinder, Maximilian Schreier, Karl Schönherr.

La curent cu vestea mutării lui Blaga la Viena, îl sfătuiește să ia legătura *neoficial* cu redactorul-șef de la cotidianul vienez „Neuigkeits-Welt-Blatt”, H. Kerschbaum, care are în subordine redactori versați în toate intrigile politice, cu consilierul aulic Klebinger („Wiener Tagblatt”), un important publicist pro-guvernamental, cu Max Schreier, patronul celui mai important cotidian de stânga, „Der Wiener Tag”, precum și cu poetul Karl Schönherr, ultimii doi recomandați fiind prieteni apropiați ai lui Prean.

De menționat că publicația „Der Wiener Tag”³⁶ era subvenționată de Ministerul de Externe de la Praga și promova principiile politice ale lui Edvard Beneš, partizanul readucerii Uniunii Sovietice în arena internațională.

Karl Lustig-Prean către Lucian Blaga, MLR 23393, datat Berna, 1 noiembrie 1932, [Antet] „Bernener Stadttheater” [Teatrul comunal din Berna]. Direktor Lustig Prean. Corespondența privată. Redactat în limba germană. Ref. G. Ciprian, *Omul cu mârtoaga*, Samuel Singer, Karl Seitz, Viena, Paris.

Describe premiera vieneză a piesei lui G. Ciprian, *Omul cu mârtoaga*, reacția entuziastă a publicului și a criticii, precum și a diplomaților cehi, austrieci, olandezi, danezi, prezenți la spectacol. Au mai participat la premieră prof. S. Singer și primarul Vienei, social-democratul Karl Seitz.

Pe 10 decembrie 1932 – adaugă corespondentul – piesa va fi reluată pe scena celui mai mare teatru din Viena și se va bucura de audiența întregii delegații austriece de la Paris.

Karl Lustig-Prean către Lucian Blaga, MLR 19221, datat Berna, 30 martie 1933, [Antet] „Bernener Stadttheater” [Teatrul Comunal din Berna]. Direktor Lustig Prean. Corespondența privată. Redactat în limba germană. Ref. Berna.

Îi dă vești despre cunoscuții din Berna, din lumea scenei și din cercurile diplomatice.

Karl Lustig-Prean către Lucian Blaga, MLR 19220, datat Berna, 1 mai 1933, [Antet] „Bernener Stadttheater” [Teatrul comunal din Berna]. Direktor Lustig Prean. Corespondența privată. Redactat în limba germană. Ref. Ana Blaga.

Scrisoare de condoleanțe la moartea mamei poetului, Ana Blaga.

Karl Lustig-Prean către Lucian Blaga, MLR 19219, datat Berna, 14 februarie 1934, [Antet] „Bernener Stadttheater” [Teatrul comunal din Berna]. Direktor Lustig Prean. Corespondența privată. Redactat în limba germană. Ref. *Columb, lasă baltă globul pământesc!*

³⁶ Maximilian Schreier (fișa bio.) în Wikipedia. org.

Declină punerea în scenă a piesei *Columb, lasă baltă globul pământesc!*

13. Samuel Singer către Lucian Blaga

Samuel Singer³⁷ (1860–1948), austriac de origine iudaică, stabilit la Berna; a studiat drept, filosofie, istorie și economie națională, romanistică, germanistică și anglistică la Viena, doctor în germanistică cu disertația „Fragmente pentru un dicționar al limbilor germanice” (1886), autor al unei culegeri postume de *Proverbe medievale din epoca Imperiului Roman de națiune germană (Thesaurus proverbiorum medii aevi)*, 13 tomuri, 1995–2002. A emis ipoteza că idiomurile vorbite de popoarele participante la edificarea culturii continentului nostru ar vădi o tendință de fuziune într-un limbaj comun datorat spiritului „europeic” ce le animă (1928).

Contactat de Blaga, la sugestia lui Bundi, pentru a-i propune elaborarea prefetei la *Antologia de lirică populară românească*, în selecția sa și tălmăcirea lui H. Hauswirth, proiect eșuat datorită lipsei de interes a editorilor, Singer va accepta să susțină o expunere asupra creației populare din culegere, în cadrul seratelor culturale românești.

Samuel Singer către Lucian Blaga, MLR 19250, datat Berna, 8 martie 1931. Redactat în limba germană. Ref. Miorița, Toma Alimoș, Meșterul Manole, Lucian Blaga, Daimonion.

Comentează cu competență motivele literare din baladele *Miorița, Toma Alimoș, Meșterul Manole*, traduse în Antologia Blaga-Hauswirth, descifrând sincretismul arhetipal și face propuneri vizând acuratețea tălmăcirii.

Recunoscând că stăpânește în prea mică măsură limba română pentru a putea emite păreri asupra lucrării lui Blaga, L.(1930), *Daimonion*, Cluj, Editura Societatea de Mâine, promite că își va perfecționa cunoștințele lingvistice cu ajutorul unei „gramatici române și a unui mic dicționar”, obținute prin grija prof. Jaberg.

14. Arnold H. Schwengeler³⁸ către Lucian Blaga

Arnold H. Schwengeler către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Berna, 12 mai 1937, cu antetul „Der Bund”, Redacția. Redactat în limba germană, mss. olograf. Ref. „Der Bund”, Legația regală a României de la Berna.

Correspondentul, redactor de rubrică (foiletonist) și cronicar dramatic, începând din 1931, la „Bund”, cu legături la antena de transmisie „Beromünster”, ce deservea postul de radio Berna, îi mulțumește lui Blaga pentru atenția pe care i-a acordat-o în cursul unei întrevederi la Legație.

³⁷ Apud F. Stroh (1952), *Handbuch der germanischen Philologie*, („Manual de filologie germanică”), Berlin, Walter de Gruyter & Co., p. 301.

³⁸ Bio. A. Schwengeler în *Berner Schrifttum 1925–1950*, („Scriitori din Berna. 1925–1950”), Bern, Francke, 1949, p. 153–155.

15. Oskar Wälterlin către Lucian Blaga

Oskar Wälterlin³⁹ (1895–1961), regizor și manager elvețian de teatru, intendent al Teatrului Comunal din Basel între anii 1926 și 1932.

Cu toată influența lui Marti, corespondența demonstrează că obiecțiile ridicate de omul de teatru au precumpănit în refuzul de a monta piesa *Meșterul Manole* pe scena teatrului din localitate.

După cum se poate observa, Wälterlin este ținut să se justifice numai în fața lui Marti, pe când misiva adresată direct lui Blaga nu face decât să respecte conveniențele sociale.

Oskar Wälterlin către Lucian Blaga, MLR s.n., datat Basel, 23 ianuarie 1930, cu antetul „Teatrul comunal din Basel. Director”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Basel, *Meșterul Manole*, Teatrul Comunal din Basel, Berna.

Regretă că nu a putut asista la premiera absolută (în versiune germană) a dramei *Meșterul Manole* de la Berna și returnează textul piesei.

Oskar Wälterlin către Hugo Marti, MLR 23438, datat Berna, 15 aprilie 1929, cu antetul „Teatrul comunal din Basel. Director”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Basel, *Meșterul Manole*, Teatrul Comunal din Basel.

După lectura versiunii germane a piesei *Meșterul Manole*, îl felicită pe Marti pentru reușita tălmăcirii, însă arată că reprezentarea dramei este, *în parte, problematică, datorită aridității materialului străin și a tratării temei într-un mod aproape forțat și, întru câtva, lungit peste măsură. Distribuția ridică dificultăți prin numărul mare al zidarilor (calfelor) care ar reclama prezența unui grup de mimi profesioniști. S-ar putea să convenim asupra unei contrageri a materialului. Ce părere aveți?*

Wälterlin încheie, promițând că o reprezentație a piesei ar fi posibilă în cursul anului următor, în cadrul unor multiple manifestări cu noutăți teatrale.

Oskar Wälterlin către Hugo Marti, MLR 23439, datat [Basel], 24 iunie 1929, cu antetul „Teatrul comunal din Basel. Director”. Redactat în limba germană, dactilogramă. Ref. Basel, Berna, *Meșterul Manole*, Teatrul Comunal din Basel.

Îl informează că a fost sfătuit de superiorii săi să aștepte premiera de la Berna a piesei *Meșterul Manole* și apoi să o monteze la Basel, în funcție reacțiile primite de acolo.

³⁹ Bio. Oskar Wälterlin, apud Wikipedia.org.

ZUSAMMENFASSUNG

Erstens, berücksichtigt die bevorstehende Arbeit, betitelt „Der deutschsprachige Briefwechsel im Lucian-Blaga-Fonds des Nationalmuseums für rumänische Literatur“, das verfügbare Archivmaterial bloß vom Standpunkt der Verfassungssprache aus und verbleibt zugleich als die erste philologische Forschung welche diesen gar übergelesenen Abschnitt der Korrespondenz behandelt und bearbeitet.

Um eine aufrichtige und zugängliche Übersicht auf die Mannigfaltigkeit des Versands zu gewinnen, gilt es eine thematische und geographisch bedingte Einteilung zu fällen, in dem man die Absender (private od. amtliche) alphabetisch anordnet und deren Briefsammlung chronologisch anreicht, um eine zusammenfassende und ebenso beziehungsfreundliche Beschreibung zu erzielen.

Die zehnjährige Anwesenheit (1928–1937) von Lucian Blaga im deutschen Sprachraum (in der Schweiz und in Österreich) als Presseattaché in den rumänischen Gesandtschaften begünstigte die Entstehung eines privaten, amtlichen und kulturellen Beziehungsnetzes, was auch im Schreiben dargelegt bleibt. In diesem Sinn können wir über einen wahren „Schweizer Zirkel“ sprechen, über eine Beziehung mit Presse- u. Kulturbehörde aus Deutschland, Österreich, Schweiz, aus der Tschechoslowakei und Poland, genauso wie wir auch seine Kontakte mit Künstlern die zu den deutschsprachigen Minderheiten Rumäniens gehören vernehmen, Sachsen, Schwaben, Ungarn und Juden, wo sich seine Anschauung auf Toleranz am Besten ausübt und ein Ausnahmebeispiel in Großrumänien darstellt.

Die über hundertfünfzig briefliche von etwa vierzig Absendern stammenden Nachrichtenstücke erörtern das tugende Wirken des Dichters Lucian Blaga – einer der ersten Rumänen, welchem kanonische und kultische Unterschiede zu überwinden gelang – als kultureller Vermittler, bzw. Schiedsrichter, inkl. in Sachen was die gemeinschaftlichen Rechte der Minderheiten betrifft und als Anhänger einer liberalen Bewegung, die sich für eine „Vergeistigung der Grenzen“, also für einen überstaatlichen, schrankenlosen Verkehr zwischen Autoren und Kulturwerte verschiedener Völker einstellte.

Schlüsselwörter: Lucian Blaga, „Schweizer Zirkel“, Bernische Kunstgesellschaft, kultureller Vermittler.